



СОРОЛОЧИН

Мен Хайдар Пулатов билан бир мактабда, бир синфда ўқиган эдим. Мана шунга ҳам салкам ярим ас бўлишди. Шу йиллар мобайнида биз бир-биринингизни кўз ўнгимизда ўсиб-келяган. Мен мактабдан кейин адабиётшунос бўлишга ҳаёқим бўлдим. Мен мактабдан кейин адабиётшунос бўлишга ҳаёқим бўлдим. Мен мактабдан кейин адабиётшунос бўлишга ҳаёқим бўлдим.

Фахруллоҳ академиясининг мухбир аъзоси этиб сайланди. Хайдар фақат олим эди. Афғанистон, у фаолият кўрсатган йилларда элимнинг эрдан ривожини учун шароит етарли эмас эди. Фалсафа фани ҳам кўп ҳолларда иконтинентларнинг асосий дўстия эса ҳуқуқшунослик институтига кирди. Кейин у Москвада аспирантурада ўқиб, номзодлик диссертациясини тоғладди, фан доктори бўлди, у жузъанли та-

даёқ ерга урса кўнка санчиқдиган бола эди. У юрағига ўти бор эди. Ва бу ўт бутун умри давомида гурилди ва ёниб турди. Унинг тафтидан қариндош-уруғлари ҳам, ёру биродарлари ҳам муқом баҳраманд бўлишди. У содққ бўлди. Мен шундан йил у билан ҳамсуҳбат бўлиб, биронинг ёмонлаганини, кимнидир ғийбат қилганини билмайман. Дўстларимиз кимда-ким ёрдамга муҳтож бўлса, Хайдар Унинг ёрдами аямас эди. Меннинг бошимга иш тушиб, оғир мусбатга учраган кун-

лар инсон манфаати, инсон эркинлигисиз маънавий, маънавий қадрият бўлиб қолаверди. Бинобарин, ҳамма қадриятлар тизими маънавийликнинг асосий манфаати ва унинг қадриятлари бўлди. Фақат инсонпарварлик мафкурасининг ички ва ташқи сифатининг шакллантирувчи ва амалга оширувчи қувват бўлиши мумкин. Фақат шу мафкурага, адолат, бахт каби умуминсоний қадриятларни ўз идеали қилиб олиши мумкин.

МАЪНАВИЙ МЕРОС

Миллат дардига дармон бўлмак ваъзифасидир. Амир ТЕМУР БИЗ ҲАМ БИР-БИРИНИНГИЗНИ КЎЗ ҲАЁҚИМИЗДА ҲАМ САЛКАМ ЯРИМ АС БЎЛИШДИ. ШУ ЙИЛЛАР МОБАЙНИДА БИЗ БИР-БИРИНИНГИЗНИ КЎЗ ҲАЁҚИМИЗДА ҲАМ САЛКАМ ЯРИМ АС БЎЛИШДИ. ШУ ЙИЛЛАР МОБАЙНИДА БИЗ БИР-БИРИНИНГИЗНИ КЎЗ ҲАЁҚИМИЗДА ҲАМ САЛКАМ ЯРИМ АС БЎЛИШДИ.

авайлаб сақлаб келган Турон халқидир. Аждодларимиз маънавияти ва маънавий эҳтиёжисиз Аҳмад ал-Фароғий, Ал-Форобий, Ал-Хоразмий, Абу Али ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Ат-Термизий, Аҳмад Йосавий, Бурхониддин Марғинишӣ, Хожа Аҳрор, Мирзо Улуғбек, Али Қўшчи каби алломаларини, Лутфӣ, Алишер Навоий, Хусайн Бойқар, Захриддин Муҳаммад Бобур, Турди, Муфаккири, Муҳаммад Захриддин каби доғимизда муфаккирларини, Бехзод ва Шоҳ Музаффар каби мўйинам соҳибларини, Қўл Музаффар Шайхӣ, Хусайн Шукўҳӣ каби созандагарини тасаввур қилиб бўлмайди.

дир. Маънавий меросимиз хазинаси ҳали ўз тизимини топгани йўқ. Уни ўрганиш услублари ва тизимларида ҳали аниқлик йўқ. Бу мерос қадриятларини баҳолашда синфийлик ва партиявийликка хос кўнмақадардан тўла-тўқис қўтиლა олганимиз йўқ. Тилимиз ва ёзувимиз муаммоларини ҳал этишдаги имиллашларимиз бунинг далилидир.

лар инсон манфаати, инсон эркинлигисиз маънавий, маънавий қадрият бўлиб қолаверди. Бинобарин, ҳамма қадриятлар тизими маънавийликнинг асосий манфаати ва унинг қадриятлари бўлди. Фақат инсонпарварлик мафкурасининг ички ва ташқи сифатининг шакллантирувчи ва амалга оширувчи қувват бўлиши мумкин. Фақат шу мафкурага, адолат, бахт каби умуминсоний қадриятларни ўз идеали қилиб олиши мумкин.

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Ушбу бобоқалонимиз Амир Темур Қўрағонийнинг «бош бўғини биз» деган иборасини мутлақлаштириб бошқа қардош халқларини камситиш ниятидан холимиз. Бунинг учун ҳеч қандай зарурат йўқ.

Ушбу бобоқалонимиз Амир Темур Қўрағонийнинг «бош бўғини биз» деган иборасини мутлақлаштириб бошқа қардош халқларини камситиш ниятидан холимиз. Бунинг учун ҳеч қандай зарурат йўқ.

Ушбу бобоқалонимиз Амир Темур Қўрағонийнинг «бош бўғини биз» деган иборасини мутлақлаштириб бошқа қардош халқларини камситиш ниятидан холимиз. Бунинг учун ҳеч қандай зарурат йўқ.

Ушбу бобоқалонимиз Амир Темур Қўрағонийнинг «бош бўғини биз» деган иборасини мутлақлаштириб бошқа қардош халқларини камситиш ниятидан холимиз. Бунинг учун ҳеч қандай зарурат йўқ.

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Бундан 4 минг йил бурун қадимги шаҳарлар қад қуришди. Туроннинг илк шаҳарларини қишлоқ меҳнатидан ажратиб чиқиб, мамлакат ва давлат тузилмаларининг иқтисодий, сиёсий ва маданий марказларини сифатида ижтимоий вазиридан бақара бошладилар.

Бундан 4 минг йил бурун қадимги шаҳарлар қад қуришди. Туроннинг илк шаҳарларини қишлоқ меҳнатидан ажратиб чиқиб, мамлакат ва давлат тузилмаларининг иқтисодий, сиёсий ва маданий марказларини сифатида ижтимоий вазиридан бақара бошладилар.

Бундан 4 минг йил бурун қадимги шаҳарлар қад қуришди. Туроннинг илк шаҳарларини қишлоқ меҳнатидан ажратиб чиқиб, мамлакат ва давлат тузилмаларининг иқтисодий, сиёсий ва маданий марказларини сифатида ижтимоий вазиридан бақара бошладилар.

Бундан 4 минг йил бурун қадимги шаҳарлар қад қуришди. Туроннинг илк шаҳарларини қишлоқ меҳнатидан ажратиб чиқиб, мамлакат ва давлат тузилмаларининг иқтисодий, сиёсий ва маданий марказларини сифатида ижтимоий вазиридан бақара бошладилар.

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Турон моддий ва маънавий маданияти аждодларимизнинг бўвдорлик ва яратувчилик фаолиятининг ёдгорлигидир. Тарихий обидаларда, илмий асарларда, ёзма ва оғзаки бадиий асарларда диний, ва ахлоқий қадриятларга сайқал берганлар ва ахлоқий меҳнат пешволаридир. Уларнинг ҳаётини моддий жиҳатдан талминлашдан, тий ва ёзув берган, иқтисодий рағбатлантириб, маънавий ғоятда, асарларига гоа, бадиий қаҳрамонларига қиёфа берган, асарларини асрлар оша

Турон моддий ва маънавий маданияти аждодларимизнинг бўвдорлик ва яратувчилик фаолиятининг ёдгорлигидир. Тарихий обидаларда, илмий асарларда, ёзма ва оғзаки бадиий асарларда диний, ва ахлоқий қадриятларга сайқал берганлар ва ахлоқий меҳнат пешволаридир. Уларнинг ҳаётини моддий жиҳатдан талминлашдан, тий ва ёзув берган, иқтисодий рағбатлантириб, маънавий ғоятда, асарларига гоа, бадиий қаҳрамонларига қиёфа берган, асарларини асрлар оша

Турон моддий ва маънавий маданияти аждодларимизнинг бўвдорлик ва яратувчилик фаолиятининг ёдгорлигидир. Тарихий обидаларда, илмий асарларда, ёзма ва оғзаки бадиий асарларда диний, ва ахлоқий қадриятларга сайқал берганлар ва ахлоқий меҳнат пешволаридир. Уларнинг ҳаётини моддий жиҳатдан талминлашдан, тий ва ёзув берган, иқтисодий рағбатлантириб, маънавий ғоятда, асарларига гоа, бадиий қаҳрамонларига қиёфа берган, асарларини асрлар оша

Турон моддий ва маънавий маданияти аждодларимизнинг бўвдорлик ва яратувчилик фаолиятининг ёдгорлигидир. Тарихий обидаларда, илмий асарларда, ёзма ва оғзаки бадиий асарларда диний, ва ахлоқий қадриятларга сайқал берганлар ва ахлоқий меҳнат пешволаридир. Уларнинг ҳаётини моддий жиҳатдан талминлашдан, тий ва ёзув берган, иқтисодий рағбатлантириб, маънавий ғоятда, асарларига гоа, бадиий қаҳрамонларига қиёфа берган, асарларини асрлар оша

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Мустақиллигимиз қадриятларимиз

Миллий ғоя ва истиқлол

Миллий ғоя ва истиқлол

Миллий ғоя ва истиқлол

Миллий ғоя ва истиқлол

Миллий ғоя ва истиқлол

Е ТУК ИЖОД НАМУНАСИНИ баҳолаш учун одадга уни бадииятинг барча талаблари нукта назардан таҳлилдан ўтказиб кўрамиз. Маънонинг ҳаққонийлиги, характерларнинг ёрқинлиги, пафоснинг юксаклиги, зиддиятларнинг кескин ва мантқиқлиги, композициянинг пиёлизлиги, сюжетнинг ўзига хослиги, тилининг жолибаликлиги нукта назардан кўрамиз.

Абдулла Қодирий асарлари, хусусан, романилари шу йўсунда таҳлил этилади, улар талабга тўла-қўлга жавоб бериши аниқ. Бу хилдаги таҳлиллار амалга оширилган ҳам. Бироқ адиб романиларнинг фазилигини таъминлаб турган, бир қарашда илғам қийин бўлган бошқа фазилят ҳам бор. Бу — миллийлик, миллий руҳнинг аёс этишидир. Зотан, адибнинг йиллар давомида таҳрирлангани, бир вақтлар ижодкорлар сафидан чиқарилишининг асосий сабаби ҳам худди шу белги — фазилят билан боғлиқ эди. Бу фазилятни надрвай олганга инқилобнинг мафкурага кўл адиблётчилар қарийб 50 йил давомида улус адиб ижоди ва шахсиятига тош отдилар, ўзбек адабиёти тарихидан адиб номини ўчирмоқчи бўлдилар.

Улуғ мунажжид В. Белинский замондошлари Н. Гогол, А. Пушкин асарларини таҳлил этиб, улар тасвирлаган воқеалардан «рус хиди» (рус руҳи демоқчи — М. Қ.) аниқ тарафларни, деган эди. Шу нукта назардан Абдулла Қодирий ижодини кўздан ўтказадиган бўлсак, биринчи ўзбек романичи ижодида шарқ руҳи, ўзбек руҳи барқ уриб туради.

Адиб ўз ҳаққининг илгор вакиллари образлари устида ишлаганда уларнинг маданий савияси, ахлоқ принципларига алоҳида эътибор берган. Биз чет эл фильмларини томоша қилар эканмиз, уларнинг маъмуни қай йўсунда бўлишини қатъий назар образларнинг маданий савияси — бир-бирлари билан муомалада, энг мураккаб вазиятларда ҳам оддийлик ақидалари доирасида турганини кўриб қайратланамиз. Сир эмас, совиқ совет даврида сиёсий кураш ва курашчиллик байроғи остида фақат ҳаётда эмас адабиётда ҳам одамларни кўп қилиб кўрсатишга оdatланди, буни курашчил одамнинг фазиляти деб тушулд. Классик адабиётимиз ва дунё адабиёти сирлари билан таниш бўлган Абдулла Қодирий образ яратишда инсонийликнинг юксак маданияти талабидан келиб чиқадиган ақидаларга асосланди. Энг муҳими, ўзбекини ўзбекдай кўрсатиш. Унинг маънавий ва маданий қиёфасини бир ларза ҳам унутмади. Адабиёт сабоқ манбаи эканини назарда тутди.

Бир зум у яратган етакчи образлар — Отабек, Кумуш, Анвар ёки Раёно характерлари тасвирланган муҳитни ўзгартириб, уларнинг бошқа ном билан атаб кўриш. Биринчидан, муҳит ёт бўлади, номлар соқ тумшайди, Марғилонинг Сибир ёки Абдуллани Иван дегандек. Иккинчидан, қандайд муҳитда кўрсатилган ва қандай ном кўйилган, улар фақат шарқ, яъни ўзбек фарзандлари эканини кўриш туради. Демак, маданийлик ва миллийлик, аввало, муҳитда танланган образлар қиёфасида, уларнинг ички олами тасвирида кўзга ташланади. Адиб наҳрамонларга ҳаётга қаради, ўзари муомалада ўша давр Туркистон эътилолари орасидаги маданий даражага мосдир.

Улар орасида жиқдий баҳслар ҳам бўлади, келишмовчиликлар ҳам. Лекин улар бир-бирларига ҳеч дилдорлик қилмайдилар, ўзларини беҳад курашчан қилиб кўрсатайдилар. Бу хилдаги умуминсонийлик талабларига мосдир. Улар инсонийликни жуда юқори даражада тутишди. Юқори дид ва фаросат, энг ағалари улар. Чинал ҳолатларда ҳам бир-бирларини ўринсиз ранжитиш, камситиш улар учун олий жазо билан баробар, яъни кескин ҳаракат талаб этилган вазиятга ҳам ёзувчи наҳрамонлари ўзигагина чегарламайдилар. «Утган кунларда дилдорлар» ирғилишида алоҳида боб бағишланди. Бу воқеа Отабек учун ҳам, Юсуфбек ҳожи учун ҳам дахшатли, «Фойдалар» Бу ўринда Юсуфбек ҳожи билан Отабек орасида келишиб бўлмайдиган зиддият бор. Тўғри, бу зиддиятни ақс этиштириб Абдулла Қодирийда ҳам маълум даражада советчилик-жанговарликнинг таъсири йўқ эмас, асосан у ўзини тия билди. Бу зиддиятни ақс эттирганда Отабек фарзандлик қиёфасини, Юсуфбек ҳожи эса оталик қиёфасини тарқ өтмади. Отабек Юсуфбек ҳожи дадилларига тез ишонди, найзаболик қилмади. Юсуфбек ҳожи эса ўша зиддиятдан келиб чиқадиган дард ва аламини самимий, одо-ахлоқ чегарасида туриб Отабекка етказди олади.

Отабекнинг иккинчи марта уйланиши важибдан отаси Юсуфбек ҳожи билан тўқнашуви ҳам романининг ўта зиддиятчи жойларидан. Бироқ бу ўринда ҳам Отабек қаҳрамонларга хос одоб доирасида туриб иш қўради. Бу хилдаги муомала фақат ўтмишдаги ўқимшли, маданий савияси юксак ота билан ўғил орасида келиши мумкин, ҳолос. Қарийб бир ярм аср давомида бизга «Сен гўлсан, саводсизсан, маданиятсизсан» дейишди. Такрор-такрор айталиверган бу гапга

ўзимиз ҳам кўниким. Матбуот саҳифаларида, катта йиғинларда, илмий тадқиқотларда ифторимизни билдирдик. Абдулла Қодирий эса ўзи яратган образлари билан бу ифторни инкор этган эди. Худди шу жиҳатдан адиб ижоди шовинистларга маъқул келмагани. 1926 йили М. Швердтнинг «За партия» журнали 3-сонда эълон қилинган «Первый узбекский роман» мақоласи ва унинг кетидан бу фикрнинг қувватловчи тарихчи, адабиётшуносларнинг мақола ва китоблари шунга далилди.

Яна асарга мурожаат қилайлик. Юсуфбек ҳожи пайтини пойлаб минг андишалар билан иймана-иймана иккинчи марта уйлантирмоқчи бўлганини ўғлига билдирмоқчи бўлди. Мана шу андишанинг ўзида нақадар теран одамийлик ва маданият белгилари бор!

Юсуфбек ҳожининг сўзларига эътибор беринг: — «Ўғлим, хали сен эшитдингми, йўқми, ҳайтовур биз сенинг устидан бир иш қилиб қўйдик...».

сидаги диалог ниҳоятда сермаънодир. Отабек минг андишалар билан икки қўда орасидаги келишувни Кумушга билдирмоқчи бўлади. Кумуш эса ўзининг нафис ҳаракатлари билан бу гаплардан хабардор эканилигини, ҳатто ўзининг ризиолигини ҳам аниқлади. Қисқа берилган бу диалогда одоб, ифбат — инсон маънавий ҳаётига хос қанчадан-қанча гўзаллик белгилари бор.

Кумуш билан Отабек ўртасидаги, Отабек билан Юсуфбек ҳожи орасидаги хатлар ҳам юксак маданият ва бой ички олам намуналаридир. Нафосат барқ уриб турган бу хатларнинг фақат ўзи учун эмас, балки бутун замонага зиё таратиб турган шахсларнинг ёзиши мумкин. Бундай ёзишмалар фақат бир-бирларига эмас, балки барча замондошларга, ҳатто келажак авлодларга ҳам маънавий озуқа бериши турган гап.

Хат муносабати билан Абдулла Қодирий маҳоратига тегишли бошқа бир жиҳатни ҳам қайд этиш лозим кўринади. Адиб қаҳрамонлар томонидан ёзилган ҳар бир хатдан асар

бек ва Кумуш, Анвар ва Раёно ёки Отабек билан Юсуфбек ҳожи орасидаги муносабатларга хос эмас. Адиб бу руҳни ҳар бир образ тасвирини, ҳатто асарда ниҳоятда кам ўрин эгаллаган, бозин адабиётшунослар фикри билан айтганда, «наст назар» билан яратилган образларда ҳам кўриш мумкин.

Б УТУН ОТАБЕК БИЛАН ҲАСАНАЛИ орасидаги муносабат кўпгина фикр ва мулоҳазалар ўйғотди. Илгаридан реалистик адабиётшуносликда таъкидланиб келинган, ёш бойвачча Отабек билан ёш анчага бориб қолган хизматчи Ҳасанали орасидаги муомала шунчаки оддий хўжайин билан оддий хизматчи орасидаги муносабат эмас. Ҳасанали Отабекка ўз фарзандидай муомала қилди. Бу муносабатлар жуда табиий, самимий. Бу «хизматчи»нинг қудалик тамхуриликларидан ташқари, у Отабек қалбига рўй бераётган нафис туйғуларини ҳам сезади, шунга қараб муомала қилди. Садоятда у тенгсиз. Ҳатто Ҳулониёнинг «Кеча ва кундуз» романидаги Раззоқ Суфрининг ўз пири-ошиғида салонати ҳам, Ойбекнинг «Кутлуг қон» романидаги

Матқуб ҚУШЖОНОВ

# АДИБ МАЪНАВИЯТИ МУСТАҚИЛЛИК ХИЗМАТИДА

Хўш, ёзувчи Отабекнинг муносабати қандай берди. Вазиятга ва воқеа мантқиқига қараганда Отабек салбиқ тушуши, бетга ота-берилик қилиш ҳам мумкин эди. Бироқ Отабек ўқимшли, одолиб йигитлардан. Шунинг учун унинг жавобно сай-ҳаракатларида кўпчилидан ниҳонча ҳам кўрмайди. У маданий йўсундаги мурожаатга одоб билан жавоб беради. Олдун у ўзини билмаганга солди, кейин дейди:

«Ақдлик кишиларнинг ўғиллари устидан қилган ишлари албатта номаъқул бўлмас. Отабек ва Кумуш орасидаги муомалага эътибор беринг: қанчалар зиё, қанчалар шарқ-ҳаё, нафис фаросат бор бу муомалада! Икки ёш бир-бирларига интилади, бироқ бирор жойда на энгил-елни сўз ишлатадилар, на ёқимсиз қилиб кўрсатадилар. Муҳаббат деб аталмиш қис-туйғунинг арзон гап-сўз билан ифода этиб бўлмаслигини улар яхши билардилар. Уни меҳрибон нигоҳ, нафис муомалаларига, садоят равиш бўлиши хатти-ҳаракатларига ифодалаш мумкин, ҳолос. Илк висол кечасини эсланг. Отабек ўз муродига эришганини билса ҳам, Кумуш билмади. Ўшанда тоғида ҳам баъзи энгил романилардагидек йигитнинг бўйига осилиб-чирмашиб кетавермади. Битта ибора билан ифодаланади:

«Сиз ўшамми?» Шу иборанинг ўзида ўзбек қизларига хос ифбат, нафосат тўлғалигича ақс этган. Бу иборани бошқача айтиш ҳам, қўшиб-чатиб қўзиб юбориш ҳам нафосатга зиён етказиши тайин.

МАЪЛУМИ, АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ НИНГ романилари, хусусан, «Утган кунлар» драматик воқеаларга бой. Бу воқеалар марказида Отабек билан Кумуш муҳаббати туради. Шу маънода улар беиёб мушкул ҳолатларда оқинида бўлишади. Бундай мушкул ҳолатга муҳаббат ҳай даражада кучли бўлганда, бироқ иккинчиси аёб юксак, кўнгли хираландир рўй бериши мумкин эди, бироқ бундай бўлмайди. Уларнинг бир-бирларидан ўқаланишлари, эрканланишлари ҳам қандайдир нафис, ўта одамий ва маданийдир. Бу нафосат ва маданият асрлар оша ҳалқнинг руҳий оламида қимматбахо бойлик сифатида йиғилган, катта хазинага айланган. Абдулла Қодирий бу хазинанинг маъқул қатлимини очиб кўрсатишга муваффақ бўлди.

Романининг драматик жиҳатдан энг кескин ўринларидан бирини аслайлик: Отабек иккинчи марта уйланиш, вазият шунга талаб этган. Қайната ва қайнама рози. Бизнинг сохта тасавуридаги ўша давр йигити албатта масалани ҳам бўлди, деб ҳисобларди, бироқ Отабек қайнатасидан, сен уйланишинг керак деган сўзни эшитиб ва қайнаанинг розилигини ҳис қилиб турса ҳам Кумушнинг ихтиёсиз бу янги рози бўлмаслигини билдирди; билдирганига эмас, балки қайнама ва қайнатанинг ризиолигини олдин Кумушнинг ризиолигини шарт, деб билди. Адиб Отабекнинг бу холигини шу даражада таъкидладики, ҳатто кўнгли билан Отабек олим қўвнининг олижаноблиги билан айтган сўзларидан ҳайратланидилар.

Юксак маданий муомала жиҳатидан шу мавзуга тегишли Отабек билан Кумуш орасида

сюжетини бир поғонадан иккинчи поғонага кўтаришда восита сифатида фойдаланади. Бундай ҳолатларда ҳам хатлар ўша замонники, ўша давринки, ўша давр йилор ўзбек эълиси номидан ёзилгани ва фақат ўзбек руҳига тегишли эканилиги кўришиб туради.

Анвар билан Раёно хат олишмайдилар. Бироқ Алишер Саъдий, Машрабу Умар Хайёмлардан сабоқ олган бу икки ёш орасидаги муомала ва суҳбатларини эсланг. Бу ердаги назокат бир эшикдан кириб-чиқиб тарбия олган, бир-бирига кўнгли қўйган икки ёш орасидаги ўзлари учун ҳам, ўзгалар учун ҳам сеҳрли ҳамда маънодор муомала кўришилари.

Отабек билан Кумуш ҳис ва туйғуларини бир-бирига кўпроқ нигоҳ, имо-ишоралар билан етказсалар. Анвар билан Раёно бу хилдаги нигоҳ ва имо-ишоралардан ташқари классикларимиздан олганга жозибали мисралар, ён-этрофларига муносабатлар орқали аниқлади. Улар бу ишга қандайдир сирли хатти-ҳаракатлар билан бажарадиларки, севинганлар учун бу айни рисола!

Шундай манзарани тасаввур қилинг: Мирзо Анвар саройдан келиб аллақандай ёзувчи билан банд. Бир қараса Раёно пайдо бўлиб қолади. У келиб Анвар қилаётган иш билан қизиқади. Бир-бирига илтифот билан назар ташлаб олишди, Раёно Анвар бажараётган иш тўхтаганидан хижолат алфозда муносабат билдирди ва ишни давом эттиришни сўради.

Текстанда маълум бўладики, энди Анварнинг хаёли саройдан келтирилган хўжайнларга эмас, балки Раёнога. У ўз туйғуларини қозғата туширишга қарор қилди. «Агар Фарҳоднинг Ширин, бўлса Мажнунларнинг Лайлоси, Насиб ўлмиш менга тушган аро гулларнинг Раёноси».

Бу мисраларни ўз маданияти тарихидан фахрланидиган, уни қадрлайдиган, ундаги нафосатга сажда этадиган ўзбекгина ёзиши мумкин.

Адиб тасвирида Раёнонинг қайфияти ҳам ўша давр эълиб ёшларига хос ўзебона ва юксак ифбатли:

«Анварнинг қаламидан қозғата тушиб борган сўзларини таъкиб этган Раёно, қозғодан кўзини олиб қизарди ва бош чайқаб тескарига қаради».

Бу жумлада ўша даврга хос, фақат ўша даврга эмас, балки бутунгун кунлардаги баъзи қизларимизга хос ҳаё ва ифбат кўзга ташланиб турибди. Бироқ Раёно Кумушга нисбатан ҳам фаолроқ эди. У қай даражада ҳаё ва ифбатли бўлмасин, шу ҳаё доирасида туриб жавоб қилишга журъат этади: «Агар ор этса Лайли қанглир Қайснинг жунунини Нирозин, Раёно харидоринг талаб аҳлининг Мирозин».

Раёнонинг кейинги ҳаракатлари ҳам шарқона, ўзебонадир:

«Раёно ёзувни Анварнинг олдига ташлаб, қизарган ва кулимсирган ҳолда чопиб гуллар ёнига кетди».

Миллий руҳ ва маданий савия фақат Ота-

Ерматнинг бойга фидойилиги ҳам Ҳасаналининг Отабекка бўлган садоятини билан тенгшала олмайдилар. Уларда ҳис ва туйғу билан баробар қандайдир манфаатнинг ҳам ўрни бор. Ҳасаналининг муомалаларида садоятдан бошқа манфаат йўқ, Тўғри, Раззоқ Суфрин билан Ермат асар охирида тамоман ўзгарадилар, аччиқ ҳақиқат туйғули ҳаётдан ўз ўринларини топадилар. Абдулла Қодирий Ҳасанали образига бу хилда маъно бермайдилар. Унга бошқа хил ҳақиқат асос эди. Бу — фойжа сари юз туйғулари Отабек билан бу фойжага шерик бўлишга таёёр «хизматчи» садокати, шундай қилганига ўз руҳий талабини қондиришга эриша оладиган инсон фидойилиги.

Отабек Ҳасаналига ҳам шунга монанд муносабат билдирди. Бирор жойда ё бирор лаҳзада Ҳасанали кўнглини оғригадиган сўзни тилга олмади, ранжитмади, бунга у ўзини ҳақсиз ҳисоблайди, эҳтиёж ҳам сезмади. Улар бир-бирларини шу даражада табиий ва самимий тушунадиларки, баъзи отаболалар бунга ҳавас билан қараса арзигулидир.

«Кеча ва кундуз», «Кутлуг қон» романида «Утган кунлар»дан қарийб йигирма йил кейин ёзилган. Бу романидан ёзилган даврда шахсга сиғиниш кўришилари юзага чиқиб, болшевизм яқна ҳоқим мафкурага айланган эди. Шу сабабдан, Раззоқ Суфрин ва Ермат образларининг яратилишида умуминсоний, тақдирдан қўра ҳоқим мафкуранинг таъсири кучлиги эътилодига сир эмас.

Бу билан биз Абдулла Қодирийни мафкурасиз ёзувчи демоқчи эмасмиз. Аксинча, у катта ҳақиқатга асосланган мафкурага суяниб иш тутди. Бу умуминсонийлик мафкураси эди.

Абдулла Қодирий шахс образини тасвирлаганда ҳеч вақт уни бирор-бир тор мафкура билан боғлаб қўймади. У образларда шаклландиган ҳар бир фазилятни асрлар давомида йиғилиб келаётган ҳалқ тарихи ва аъналарига боғлайди. Анвар («Меҳробдан чаён») Солиҳ Махдум оиласида тарбия қўради. Бироқ Солиҳ Махдумдан қўра уни ҳалқ аъналарини, қисман ўша давр Қўзон эълилар муҳити тарбиялайди. Бундан ташқари Анвар, Раёно ҳам, юқорида айтганимиздек, юксак маънавий хазинаси бўлиши одамийликни ўзига дастур қилиб олган улус ва бепеён адабиётимиз ва маданиятимиз таъсирида шаклланди. Шу сабабдан ўз характер хусусиятлари билан манфаатларист Солиҳ Махдум ва эънок Анвар орасидаги муносабатлар ҳам умуминсонийлик доирасидан чиқиб кетмади. У Солиҳ Махдумнинг инсонийликка ёт бирор ихтилоти қабул қилмади. Раёно билан биргаликда махдумга хос баъзи бир ихтилоларини ички туйғулар билан айрим ҳоллардагина ўзари ошқора маскаралайдилар. Бунга фақат Анвар ва Раёно тушунадилар, шундан улар ўзларига хулосалар чиқарадилар, сабоқ оладилар. Бу айни пайтда китобчи учун ҳам сабоқ!

Образлар руҳий оламини тасвирлашда Абдулла Қодирийнинг «Обид кетмон»и ўзига хос асардир. Адиб бу асарда ҳам ўз аъналаридан озуққа кетиб қолган эмас. Шу билан



бирга қандайдир фарқлар ҳам бор. Қиссаннинг бош қаҳрамони оддий хунарманд, бироқ саводсиз ё оми эмас. Шунга қарамадан, адиб унинг характерига одамийликни, маданий даражани қадрлайди. Унинг ҳаётга, жумладан, ҳаётда рўй бераётган «инкилобий» бурлиқларга ҳам муносабат аниқий. Бу жиҳатдан у янгиликларвар шахс. Бирор янгилик тарафдорини деб кўраганига уваремайди, бу йўлда дарров ўта бермаган деҳқонларга қаҳр-забони соймади. Ҳатто «қўрилиш» ишларида ҳалқнинг бераётган руҳонийларга ҳам у қўрсат муомала қилмайди. Янгилик дунёсаварига муносабат кўпроқ ёт унсурлар қиёфасида кўринади. Обид эса уларга нисбатан «ниҳоний» қилманлар, ҳақиқат биз томонда, эртани-кеч қалабга биз эришамиз» қабилда қарайди. Шунинг учун феълнинг кеңг тутди, арқонин узув таштайди. Воқчаларни кўп ҳам ранжитмасдан иш туттишни афзал қўради. Тарихдан маълум, «Обид кетмон»да тасвирланган даврда кимидир тиклаб қўйиш учун бошқа бировни уриб йиқитиш керак эди. Ҳаётнинг «фалсафаси» шу хилда тушутирилди эди у вақтларда. Шу йўл билан бориб мулла Обид ҳам бирини тиклайман деб, икки-учтасини уриб-йиқиб, йўқ қилиб юбориши мумкин эди. Борди-ю, у шу йўл билан борса, балки яхши раислардан ҳисобланар ва бошқа бир ёзувчи шу йўл билан уни янги мансаб даражасига ҳам чиқариб қўйган бўлар эди. Абдулла Қодирийга ҳақ ҳақиқат эмас, балки унинг ўзи қабул қилган, ўзи тушунган ва тасвирлаган ҳақиқат керак эди.

Абдулла Қодирий миллий заминда қатъий турган ёзувчи. Унинг қаҳрамонларига хос руҳий юксаклигини Алишер Навоий «Хамса»сида яратилган қаҳрамонлар руҳий оламига қиёс қилиш урилиб бўлар эди. Бу катта маънавий қўя туриб айтмоқчимизки, адиб ижодига хос юксак маънавиятнинг «зарбдор» сўзча ҳолис тушунамидилар. Улар тўғридан эриб хулоса чиқардилар. Бу хилдаги нафис ва инсоний муносабат фақат олий табақа вакилларида бўлиши мумкин, демак, Абдулла Қодирий олий табақа ёзувчиси, деган хулосага келишимиз. Бундай хулосага келиш ҳам энгил, ҳам «хайри» эди. Енгиллиги шунда эдики, адабиётнинг ўзига хослиги, унинг ақс бури устида бош қотириб, меҳнат қилиб ўтиришнинг ҳоқати қолмасди. Асар материаллари бир лаҳзада мафкурага таъна ташлаб қўйилар, асар бу гага албатта тўғри келмас ва шу сабабдан сиёсий хулосага келиб айтадиган кескин жавоб айтиб қўйила қолар эди. «Хулоса»лиги эса шунда эдики, бу хилдаги хулосалар расмий доиралар томонидан доим тўғри деб топилар ва таъкид қилувчига ҳаётда қулайлик туғдирад — мунофотлар, ўнволар, мансаблар тақдир қилналар эди.

ЭНДИЛИҚДА БАРЧАГА, ҳатто Абдулла Қодирийга салбий муносабатда бўлган мафкурачиларга ҳам аниқ бўлган ҳақиқат юзага чиқди. Тасвирланган давринг доишманди бўлиши Юсуфбек ҳожи, даврга хос маданий савияда турган Қўтидор образи, хусусан, ҳаётда анича қадим қўйишга интиладиган Отабек ва Анвар образлардан келиб чиқадиган маънавий бизниқидир, фақат бизники! Ҳасаналилар қўлига қурол олиб Отабек ва Юсуфбек ҳожиларга кураш эълон қилса ҳам, ўз даврининг маънавий юксаклигида турган кишилар билан бирга нафас олма, нега уни ёмонлаштириш керак ва курашчан эмас, деб бунга таъна қилишимиз керак! Образлар ўз маъноси билан китобхонага қандай таъсир ўтказадилар, қай даражада тарбия беради, руҳан бойнатади, уларнинг қиммати шу билан белгиланади. Бу — адиб ҳақиқати. Бирор доим «зарбдор» мунаққидлар, илмдан қўра сиёсий хулосага олатилган сиёсий ниҳатдан ўта «хўш» илмдорларига бу хилдаги ҳодисалардан тўғри хулоса чиқаришда оқилолик қилишлари, ҳолос. Бу ҳам аъналариди ҳол эмак. Чунки «синфий хўш» мунаққидларнинг маънавияти шунга мувофиқ чекланган бўлади.

Маъқул фазилятлари — юксак маданий савияси, умуминсоний моҳияти билан Абдулла Қодирий яратган образлар ҳалимизнинг мустанқилликка эришган даврида хизматда бўлаётган аниқдир. Зотан, Абдулла Қодирий яратган образлар ўз маънавияти — маданий савияси ва маънавий руҳи билан мустанқиллик учун курашнинг олдинчи сафида бўлиб келди.

## Эргаш УМАРОВ

### Туркишунос Янош Экман

Э СКИ ўЗБЕК ТИЛИ ва адабиёти бўйича чет эллик йирик мутахассислардан бири Янош Экмандинр. Венгр миллилатига мансуб бу олим Туркия ва Америкада ўзбек тили ва адабиёти бўйича қатор монография ва мақолалар яратган эълон қилган. У 1905 йили Венгриянинг Кошиче шаҳрида туғилди. 1925 йилдан бошлаб Будапешт университетига профессорлардан Ю. Немет ва З. Гомбоц раҳбарлигида венгр, турк, немис ва араб тилларини ўрганди. 1929 йили университетини битиргач, бир неча йил ёшларга сабоқ берди. 1942 йили туркшунослик соҳасидаги билимининг тақомиллаштириш мақсадида Берлинга борди. У озоқ йиллар давомида (1944—1961 йиллар) Туркияда яшди. У ерда яшаган вақтида Оврупода олган назарий билимларини амалий жиҳатдан таҳлил қилди. Турк олимлари билан ҳамкорликда дағор ишларни амалга оширди. Олим 1961—1969 йилларда Кильфорния штатидаги Лос Анжелес университетини туркшунослик факультетини дарс берди ва таъкилот ишлари олиб борди. Янош Экман 1971 йил 22 ноябрда 66 ёшда Венгрияда вафот этди.

Олимнинг илмий фаолиятида эски ўзбек тили ва адабиётини ўрганиш алоҳида ўрин тутди. У ҳар бир илмий иш кўлэмда асосида қилиниши керак деган қоида амал қилгани учун ҳам ётган мақола ва монографиялари нукта ва шиққичидан. Янош Экманнинг эски ўзбек тили ва адабиёти бўйича қилган ишларини таърихга соладиغان бўлсак, унинг тилшуносликка қў-

шир дедалонг хозирги илмий талаблар даражасида жавоб берадиган ҳолда наир эътириб, жаҳон туркшунослигига катта ҳисса қўшди.



Олим 1800—1920 йиллар ўзбек адабиёти ҳақида ҳам каттагина мақола ёзган. У бу мақолада Оғаҳий, Мунис, Фурақат, Муқимий каби шоирлар ижоди ҳақида чет эл ўқувчилари учун қимматли маълумот беради. Асосан ўзбек олимларининг мақола ва рисолалари асосида ёзилган ушбу мақолада Хоразм, Қўзон, Бухоро, Самарқандга ялаган ўзбек шоирларининг адабиёти қўшган ҳиссалари яхши кўрсатиб берилган. Янош Экман ўзбек адабиёти бўйича индонишларнинг натижасида хали кўпчили-

## ШОҲИ

### Ғазаллар

Фирок меҳнатидин қолмади асар меъдиди,  
Фирокки, ҳеч сачма йўқ турур хабар меъдиди.  
Қириб насиятгина бўлма ошнқ, эй ҳамдан,  
Кн ишқ дарди қилмағай батар меъдиди.  
Некани бўлмасе сендин мана гузар, найлай,  
Кн бевафо сену бордин санга гузар меъдиди.  
Сангин ҳеч фалақиди наме еттирмайдур,  
Не билмасеки рамиқиди нелар кечар меъдиди.  
Тараҳҳум айламадинг Шоҳийга, еттирмайдур,  
Малолате санга, эй бевафо, ағор меъдиди.  
Килки ани ёр дедим, бўлди ағор, эй кўнгул,  
Оқднм, билмак не билди тоғин бор, эй кўнгул.  
Етмас эрди музичамин ишқ ичра чектинг зорин,  
Кнн яна бўднинг бирова ошнқу зор, эй кўнгул.

Ворна дедим ишқ кўйида, сўзим эшитмадинг,  
Сен билурсен, гар борурсен, ҳар тараф бор,  
Эй кўнгул.

Эр ишқидин агар носнқ сенг маъй айласа,  
Тарки ишқин айламе широк-широк, эй кўнгул.

Ерлик бадмеҳрлардин истама Шоҳий кнб,  
Истабон чун топмадинг бир меҳрибон ёр, эй кўнгул.

## Рубоилар

Эй боди сабо, агар ҳаво айлагасен,  
Ул сари бурори муздаё айлагасен,  
Ер олдида ер ушб до айлагасен,  
Ҳолимни кнбё ила адо айлагасен.

Дедим бўлайин улчул ул ёр билан,  
Йон қасдини қилгучи дилдор билан,  
Агёру билан ёрлигини тузди снхер,  
Нетиш кнши бу снхери гаддор билан.

## Навоий айтмаган бўлса-чи?

ЎЗБЕК ТИЛИ ТАРИХИ, айнакча фонетикасига оид ишларда айрим олимлар, Алишер Навоий айтмаган, ёзмаган гапларни унга нисбат берадилар. Бу нараса





ИККИ ХАЛҚНИНГ ДИЛБАНДИ

Ишқ тили — рубоб тилидек сир эмди, Турку юнону арабга бир эмди...

Жалолдин РҲМИЙ

БИР КУНИ БОЛА ЯМ-ЯШИЛ қирлар бағрида қўй боқиб юриб, кутилмаганда найнинг ёқимли ва сеҳрли навосини эшитиб қолди. Бу тоғ ҳавосидек тоза, қаймондек овоз унинг гўдак қалбини ўзига батамом мафтун этди. Бола жонбади куйнинг акс садосини сезди-ю, найнинг сирли садосини излаб, қир сари югуриб кетди. У борлигини чулғаб олган навоини топтоқчи бўлиб, қапақдек учди, туйлоқдек бўлади. Туркираб яшасан турган сабаблардан, энди сойларнинг сувида, улкан тоғларнинг ҳарсангларидан излади, аммо навоини на ижодкорини кўрди, на ўзига етишди. Бола минг асос билан қирнинг тоғларга туташиб кетган баланд нуқтага чиқиб борди. Най эса кўзга қўрнимас парилар каби яна ҳам яқин пардаларда нола қила бошлади. Эҳ, бу нола майсаларни титратди, сойларни бўзлатди, булоқларни ўртади, ҳарсанглар дардига дард қўшди. Қўшлар бир лаҳза сайрашдан тўхтадилар. Қирлар эса нолага бешик бўлди.

Бола эса... Бола эса кутилмаганда найнинг ўғли нола-сига монанд хиргойи қила бошлади. Кичик юратидан жўшиб кетаётган туйғуларни аста-секин қўшиққа айланди. Чунки у қўшлар буён қўшиқ айтишга дилига тугиб юрарди. Найнинг наво-си туртки бўлиб, ораси ушладди. Унинг илк қўшиғи қадим Кўхруда қишлоғининг қирлари, сойлари, майсалари, дарахтлари тинглаб, гўё унга «оқ йўл» тилашди. Она табиат най тимсо-лида ўнга илоҳий овоз бер-иб, юрагига қўшиқ дардини жойлади. Шу-шу у қў-шиқ айтмаса, қалбидан ёниб куйламаса, яшай олмаслиғи-ни англаб этди. Қўшиқ унинг умрига айланади.

У илк бор саҳнага 8-синф-да ўқиб юрганда чиқди. Туман ҳаваскорлари кўригидан биринчи ўринни эгаллади. Шундан бошлаб саҳна унинг ҳаётига боғланди. Нафақат ўз юртида, балки жаҳонга танилганда ҳам ҳофиз Жўрабек Муродов саҳнани муқаддас деб билди.

У ҳеч қачон саҳнага хиё-нат қилмади. Ансича, бар-ча дилбанд ва бўзал қўшиқ-ларини мунглиб мухлиснинг қалбига саҳналар орқали мухрлади. У саҳнани одоб ва маданият минбари деб ту-шуниди. Бу бунга ҳар доим ўзи амал қилиб келди. Чун-ки саҳна — хонанданинги талапти, одоби ва асл қиёфа-сини кўрсатадиган кўтув. Шу боис Жўрабек Муродов санъ-атининг мухлислари унинг юксак шарқона маданият эгаси эканлигини чин дил-дан қадрлайдилар.

Бир кунги колхозимиз-га машҳур ўзбек ҳофиз Маъмуржон ака Узақов кели-лаб катта концерт берган-лар. — дейди у сўзбаста. — Томошбонлар ҳофизнинг ижросини зўр оқинлар бил-ла кутиб олдилар. Шунда мен, ёш боланинг қўшиқ айтишга ҳавасини борлигини сезган дадам Муродбек Ғолибеков хонанда бўлишимни чин дилдан ниёт қилган-лар...

Муродбек аканинги ниёти пок экан. Угли Жўрабек у киши истаганидан ҳам зиёда ҳофиз бўлиб етишди. Тонж халқининг номини, унинг санъатини яна бир қарра оламга танитди. Унинг ре-пертуарида 200дан зиёд қў-



шиқлари бор. Шарқ халқ-лари қўшиқларини алоҳида меҳр ва катта маҳорат бил-дан ижро этиб келмоқда. Ҳофизнинг юздан ортқ қў-шиғи ноталарга ёзилиб, ало-ҳида китоб ҳолида chop этил-ган.

1979 йилнинг май ойида Афғонистонга ижодий са-фарга борганида «Кобул наидарий» санъат коюна-сида катта концерт берди. У ерда «Она қалби» қўши-ғини ижро этгач, бир хуш-сураат йигит саҳнага чиқиб, хонандани қўшиб, мингандор-чилик билдириб шундай деди: «Мен ҳофиз Аҳмад Зоирман. Сизга ўхшаб она-лар ҳақида қўшиқ айтман. Лекин сизнинг ҳозир ижро этган қўшиғингизни эшитиб, ҳайратга тушдим ва сизга жуда ҳавасим келди. Чин дилдан ташаккур!»

Машҳур ҳофизнинг ижо-дини дунёнинг етуқ мада-ният ва давлат арбоблари Индира Ганди, Чингиз Айт-матов, Расул Ҳаматов, Ша-роф Рашидов, Жаабор Ра-сулов, Мирзо Турсунзода ва бошқалар юксак баҳо-лаганлар. Ҳиндистондаги са-фар давомида бўлган кон-

бомурод Ҳамдамов, Абдулла Бозоров сингари эл севган ҳофизлар билан дўсту қад-дон.

Жўрабек Муродов замо-навий қўшиқлар билан бирга классик ва Шашмаком туркумидан қатор ашула-ларни ўзига хос овозда юк-сак маҳорат билан ижро этиб келади. У қўшиқ куй-лаш билан бирга форс-тожик классик адабиётини пухта билади. Рудакий, Румий, Саъдий, Хилолий, Соиб, Мушфиқий, Бедил, Хусрав Дехлавий ижодидан ўнлаб ғазалларни ёддан ўқийди. Ва уларнинг мазмунини шарҳлаб беради. Бу жиҳат-дан ҳофизга ҳавас қилса ар-зийди. Лекин Жўрабек Му-родов классик ашулалар-нинг бувиб ижро этилаётган-идан жиддий ташвишлан-иб, шундай дейди.

— Миллий меросимизга пугур етказишга, асрлар де-вомида сайқал топиб кела-ётган классик ашулаларим-изни бузиб айтишга ҳеч кимнинг ҳақи йў. Мақом-ини яннидай бузиб ижро этиш, асрлар давомида қад рости-лаган улкан тарихий бино гиштилари аста-секин қў-чириб олишга ўхшайди. Бун-дай йиллик дунёнинг ўзи асра-син. Мен наинки классик меросимиз, балки яқин орада ўтган машҳур ҳофизлар томонидан ижро этилган қўшиқларнинг бу-зилишига ҳам қаршиман. Ахир бу аҳволда узоқ йил-лар шаклланган миллий иж-рочилик анъаналарига, та-ниқли санъаткорлар яратган ижрочилик мактабларига пу-тур етади-ку! Ўлга танилган хонанда ёки қўлига эндиги-на тор ушлаган ҳаваскорлар-га: маҳоратингиз доираси-дан юқори, овозингиз туш-маган классик ашулаларни айтишга асло уринманг, де-моқчиман. Ҳарқалай увол, саваб легон гаплар бор...

Яқинда Хўжанд вилоят театрида Тожикистон халқ артисти, Рудакий номидаги республика Давлат муко-фоти лауреати Жўрабек Му-родовнинг 50 ёшлик тўйи бўлиб ўтди. Унда Ўзбекис-тоннинг барча вилоятлари-дан борган меҳмонлар иш-тирок этдилар. Ўзбекистон Республикаси Президенти Исло Каримов номидан Жўрабек Муродовга унинг номи ёзиб тикланган махсус чиройли гилам совға қилин-ди. Ленинобод вилояти ҳо-кими Абдужалил Ҳамидов оталарча рамҳурлик қила-ётгани таъжир халқи боши-га тушган кулфатни тезроқ бартараф этишда фидойилар қўсариб айтишга учун Прези-дентимизга самимий миннат-дорчилик билдириди. Жўра-бек Муродов ҳам ўз сўзига шундай деди:

— Қадрли Исло Кари-мовнинг барча хизматлари-ни, олиб бораётган тинчлик сиебатини чин дилдан қў-лаб-қувватлайман. Айниқса, тожик халқига кўрсатаёт-ган катта инсонпарварлик ёрдамини ҳеч қачон уну-тиб бўлмайди. Менга совға қилинган гиламиники икки халқ-нинг абадий дўстлиги рамзи сифатида қабул қилдим. То-ки, танамда куч, овозида жон бор экан, икки халқга бирдай хизмат қилишдан чарчамайман.

ТҒИГА БИРГА ВОР-ниқли аявб Дина Мўми-нов: «Жўрабек Муродовнинг кўзларига қаради, унинг кў-злари тоза. — деди. Аслида ўхшайди. — деди. Аслида ўхшайди. Бу осмондай кўз-қўшларнинг бери то-жик иккинчиси ўзбек халқи-ниқли. Илоб икки халқнинг дилбанди, жигарбанди бў-лган машҳур ҳофизимизнинг кўзларига ҳеч қачон, ҳеч вақт гард қўймайсиз!»

Ашурали ЖўРАЕВ

АНЪАНАВИЙ ИЖРО-ЧИЛИКНИНГ барча кўришилари каби гижжак ижрочилиги ҳам бир неча ўнлаб асрлик замонлар ру-ҳини илғикоси Уларок ри-вожланиб бойиб бормоқда. Гижжак ижрочилиги Ибн Сино, Форобий сингари олим-лар тафаккури, Алишон Гижжакний, Хўна Ўзбек Гижжакний, Ҳайдаркул Қор-қулбеги каби ижрочилар та-лимини, Амिनжон Исмаилов, Амнжон Насриддинов, Тўх-тасин Жалилов каби ижро-корларнинг самарали ижо-дий ёндашуви билан му-каммаллиги, умрбоқийлик касб этди. Бугунги кунда гижжакнавоозлик санъати Турғун Алиматов, Ғулможон

қий истеъмолида кенг тар-қалганлигини асосий са-баби ҳам ўз соғларинг ана шундай нозик, ноёб ҳусу-с-иятларга бойлигидир. Ўзбекистонда анъанавий гижжак ижрочилигининг тур-ли-туман кўнакчилари ва услублари мавжуд. Гижжак садолари Хоразмда шадма, шижоатли оҳанглари ўзи-да жамлайди, Фарғонада қор-надалларнинг қалб ларзаси-ни ифода этувчи савтлар билан сайқалланади. Анди-жонда қориди аяқ этил-ган ҳолатларга сурнай са-чиллари янги оҳанглари бахш этади, Бухорода эса, мазкур ижрочилик овозоҳликка хос нафис садолар билан сайқал топади.

ни беришга ҳаракат қилади. Бундай намуналарни Т. Жў-раев, А. Дадаев каби соза-ндадар ижросида яққол кўра-миз. Бирок, минг афсуски, бугунги кунда асарият ба-дийи турхидар ва ансамбл-ларда фаолият кўрсатаётган ёш гижжакчи созадандар ижросида анъанавий ижро-чиликнинг ана шундай нам-ёб ғазалларни ўз таъси-рини йўқотиб бормоқда. Санъатга тўхтовсиз кириб келаётган ҳар хил мусиқий оқимлар таъсирида тарбия топаётган ёш созадандар-нинг кўпчилиги мантисиз ва саёз оҳанглари садосига мафтун бўлиб, анъанавий услублардан узоқлашиб бор-моқдалар. Натияжада, со-

асарларининг магнит ёзувлари нусхаларини кўнайтириб, уларни республикадаги бар-ча мусиқа ўқув юртиларига тарқатиш мақсадида мувофиқ, Зеро анъанавий мусиқий асарларини ўрганишга, уни тўғри талқин қила билишга жонли ижронинг бир кўри-ниши бўлган магнит ёзувлари-нинг аҳамияти каҳа. Муси-қий меросимизнинг ранг-баранг намуналарни тузил-ган «Ўзбек халқ мусиқаси», «Шашмаком» каби кўп жилдлик китобларнинг қайта нашр этилишини таъминлаш ҳам айна муддао бўлур эди. Менгича, ушбу нашрлар бўлажак созадандарнинг мусиқий асарлар шаклини тўғри тўшунишда муҳим рол ўйнайди. Бундан таш-қари, гижжак сози учун мўлжалланган хрестоматия-лар, педагогик ва концерт репертуарига мос куйлар жамланган сайланмалар чоп этириш ҳақида ҳам ўйлаб кўриш лозим.

Яқин созада тайёрла-моқ учун унга ёшлиқдай яқин соз тўтқанилади. Шу боис мусиқа мактаблари учун мўлжалланган гиж-жаклар ҳақида чуқурроқ ўй-лаб кўриш керак. Маълум-ки, мусиқий мактабларида ўзбек халқ чолу созлари сингари гижжак кўчмасли-гига ҳам ўрта мактабнинг 4—5-синфларидан қабул қи-лиш одат тусига кириб қол-ган. Шу ўринда бир савол турғилиди: наҳотки, истеъ-моли болаларни 1—2-синфлар-данлоқ мусиқа мактабларига қайла қилиш имконияти бўл-масми? Назаримда, бу са-волнинг ечимини кутмасдан, 7—8 яшар болаларга мўл-жалланган гижжаклар яса-нин йўлга қўйиш ҳақида жи-дийроқ ўйлашнинг вақти келди (бу мулоҳаза барча созларга тегишлидир).

ҒИЖЖАК СОЗИ САДО-СИНИНГ тиниқ, жа-рандор таралиши учун ка-мон ва симлар бекаму кўст бўлиши шарт. Бизда гижжак асоччи устлар йўқ эмас. Чолу асоччилар фабрика-сида ҳам гижжаклар ишлаб чиқаришмоқда. Бироқ сим ва камон ишлаб чиқариш деярли йўлга қўйилмаган. Бу ҳақида ҳам мутасаддиқ та-шиқлотлар жиддий ўйлаб кўр-салар ёмон бўлмасди.

Ўлиас РАСУЛОВ

БЕГОНА ПАРДАЛАРДАН КУТУЛАЙЛИК

АНЪАНАВИЙ ГИЖЖАК ИЖРОЧИЛИГИ МУАММОЛАРИ

Ҳожиқуллов, Салоҳиддин Тўх-тасиновдек замонамизнинг забардаст ижрочилари томо-ниндан ранг-баранг мусиқий жилдолар, анъанавий ижрочи-лигимизга хос садолар бил-лан тўдирилган ҳолда ри-вожланиб бормоқда. Яқин-да Йилғири йиллик тўйини нишонлаган консерватория-симанин Шарқ мусиқаси кафедрасининг солиқ тала-балари А. Исмоилов, А. Да-даевга ўхшашан бир қанча машҳур созадандар гижжак ижрочилигининг юқори бос-қичларга кўтарилишида ўз-ларининг баракали ҳиссала-рини қўшиб келмоқдалар.

Анъанавий гижжак иж-рочилиги ижодий жараён-дир. Унинг замирида биз хо-нанда овозининг таъсири-лигини, сурнай ижрочили-ги хос сапаларини ва айнан гижжак садоларига хос муси-қий жилдоларнинг мушта-раклигини ҳис этишимиз. Бу ижроий воситаларнинг бар-часи яхлит тарзда гижжак созига ярашқили бадийи ва мусиқий имкониятларнинг бойлиги, гижжакнавоозлик-нинг ўта мушкул, айни пайт-да, гўзал, чексиз бир жара-ён эканлигини таъминлов-чи мусиқий омиллардир. Эҳтимол, гижжак ва гиж-жаксимон созларнинг дун-даги барча халқлар муси-

Маълумки, анъанавий му-садиқ ижрочилиқда ҳар бир хонанданин яшаб турган жойига мос овоз шаклланти-риш тарзи ва ижро услуби мавжуд. Гижжак созининг товуши инсон овозига яқин бўлгани тўғрисида унда ана шу ижро қирралари ёрқин ифодасини топади. Зеро, ҳар бир истеъдодли гижжакчи ҳар хонанда яшайди. Ғ. Ҳо-жиқуллов, Х. Неъматов каби гижжакчи созадандарнинг маълум даражада хонанди-ликдан ҳам хабардорлиқла-ри фикримизни тасдиқлай-ди. Шунинг қизиқки, бун-дай созадандар ашула айта-ётганлариди, уларнинг овоз тебранишларида гижжакда садолангагина мусиқий бў-ёқлар кўпроқ акс этишини кўрамиз. Тасавурида созадандарнинг бармоқлари бил-лан овоз тўнмалари бир хил ҳаракат қилаётгандек бў-лади...

Гижжак чалиш санъати-нинг ўзига хос томонлари-дан яна бири унда сурнай ижросига мансуб турли қо-чимлар, нолиларнинг борлигидир. Бундай ижро-да гижжакдаги бармоқ ҳара-катлари бирмунча бошқача-роқ тус олади. Созанда гиж-жак товушини садоланти-рувчи камон ҳаракатида сур-вайга хос бўлган нафис иш-латиш, тил уриш ҳолатлари-

задалар тили билан айтган-да, гижжакчига хос ўзбеко-на пардалар, ўзбекона оҳан-глари ва мусиқий жилдолар ўрнини анъанавий ижрочи-лигимизга деярли беғона бўлган пардалар, оҳанглари эгалламоқда. Ана шундай ҳолатлар мусиқий мероси-миз жонқурларни, профес-сионал созада ва хонанда-лар, айниқса, анъанавий иж-рочилик соҳасидаги мута-хассислар зиммасига му-тоз мусиқий асарлар асли-ни имкони борича сақлаган ҳолда ёш авлодга етказиш-дек шарафли вазифани қол-ди. Шуҳасаси, бу борада гижжакчи созадандарнинг ҳиссаси салмоқли бўлмоғи керак. Аммо ушбу хайриг ваифани бажаришда бир қанча муаммолар қўндалан бўлиб турибди.

Авалло, анъанавий гиж-жак ижрочилиги учун мўл-жалланган дастурларни кў-найтириш зарур. Мазкур дастурларни амалиётда қў-лаш учун ўқув муассасла-ри талабига мос граммла-стинкалар чиқаришни қайта-дан йўлга қўйиш лозим, деб ўйлайман. Ҳазма номидаги санъатшунослик илмий-те-кшириш институти ҳамда Ўз-бекистон Давлат телерадио-компаниясининг олтин фон-дида сақланган гижжак, сурнай ижросига мансуб

ҚЎГИРЧОҚЛАР ЭЗГУЛИК ЭЛЧИСИ

Манон Уйғур номидаги Тошкент Давлат санъат ин-ститутининг Қўғирчоқ теат-ри актёрлик маҳорати на-федрасида битирувчи талаба-ларнинг иллом спектакл-лари муаффақияти билан намойиш этилди. Бу йил мазкур кафедранинг янги курс тугатди. Улардан бир гуруҳи сиртқи бўлимда тах-сис олган Нурсиннинг бадий раҳбари институт катта ўқи-тувчиси Нина Крилова, Улар диплом спектаклига Н. Ҷо-билоннинг «Ўтқир тишли кучучка», А. Цукановнинг «Айёрлик ҳақида эртак» асарларини тайёрлаганлар.

Кундузги бўлимда таҳсил олганлар асосан хоразмлик ёшлардан иборат. Мазкур курснинг бадий раҳбари

кафедра мудири, доцент Марям Ашурова, Улар М. Боймуҳамедовнинг «Девнинг ғазали», О. Толипов, И. Аҳ-медовнинг «Сеҳрли сандиқ» спектаклига ва М. Ашуров-нинг «Гулдаста» қўғир-чоқлар концертини маҳорат билан намойиш этидилар. Диплом спектаклининг ба-ҳолашда Талғар қўғирчоқ театри бош режиссери, Қо-зонистонда хизмат кўрсатган артист Бекбулат Пармонов раислик қилди.

— Мен кўп йиллардан буюн ўзбек қўғирчоқ теат-ри санъаткорлари билан му-лоқотда бўлиб келаман, —

дейди у. — Тошкент Санъ-ат институти фақат Ўзбекис-тонга эмас, балки Марказий Осиё давлатлари учун ҳам қўғирчоқ театри актёрла-рини етказиб бормоқда. Бу ердаги кафедра аяча шакл-ланган бўлиб, етуқ мутахас-силарга эга. Бунинг диплом спектаклида кўриб қўлоқ-лашга мазкур қўғирчоқ театри бош режиссери, Қо-зонистонда хизмат кўрсатган артист Бекбулат Пармонов раислик қилди.

Уз вилоятда илк қўғирчоқ театрини очадилар. Бу ҳа-қида назаримиз Эркин Ҳайи-тов 14 майда махсус буй-руқ чиқарди. Шундай эҳти-сангасева Хоразм вилоят-да қўғирчоқ театрининг очилиши маданий ҳаётимиз-да катта воқеа бўлди. Бунга шубҳа йўқ. Истагимиз, ви-лоят раҳбарлари очилажак театр учун бино ва ёш ак-тёрларга барча шарт-шар-оитларни яратиб берадил-лар. Қўғирчоқ театриларни мустанил юртимизнинг му-стақил ёшларининг эстетик тарбиялашда катта аҳамия-т касб этади. Мақшақатли ижод йўлида хоразмлик қў-ғирчоқ театри қалдирғоч-ларини алоҳида таъкидла-ришга оқ йўл ва омад ти-лаимиз.

Шундай қилиб, республи-камиздаги қўғирчоқ театр-лари сони яна биттага қў-налади. Диплом спектакла-ри эса ёш авлодди ҳар жи-ҳатдан етуқ қилиб тарбия-лашда қўғирчоқ театр санъ-ати имкониятлари кенглиги-ни кўрсатди. Дунёнинг ри-вожланган мамлакатларида болалар театрлари эъти-бор қатта. Истиқлол йўли-да далил оқимлаётган Ўз-бекистонимизда ҳам шун-дай бўлишига ишонамиз. Чунки, театр санъати қўғир-чоқлари ёш қалбларни до-имо эзгуликка қорлайди.

Ўз мухбиримиз

СУРАТДА: диплом спек-тавларининг ижодкорлари



АВСТРАЛИЯ ЎЗБЕКЛАРИ

Ўзбекистон Республикаси халқаро маданий-маърифий алоқалар мил-лий Ассоциацияси таш-қиқ этилганга ҳали йўл бўлмас-да, халқаро ало-қаларимизни ривожлан-тиришда ўз ҳиссасини қў-шиб келмоқда. Яқинда Ассоциациянинг хориз-даги ватандошлар билан алоқалар боғлаш бўли-ми мудири Одиложон Ҳожи Борибоев Австралияда хизмат сафарига бўлди. У киши билан сафар таас-сурутлари ҳақида сўзба-ташдик. Дастлабки сапо-лимиз ушбу сафардан кўн-да тўтилган маъсад ҳусусида бўлди.

— Мазкур сафар Австр-алиядаги «Ўзбеклар жамия-ти» ташкили асосида таш-кил этилган. Ўзбекистон Республикаси халқаро ма-даний-маърифий алоқалар миллий Ассоциацияси ва Австралиядаги «Ўзбеклар жамияти» ўртасида мада-ний-маърифий иттиқодий ало-қаларни қўллаш шартнома тугиш ҳамда Австралияда яшаётган туркистонликлар ҳаёти ва фаолияти билан

қандайдан танишишдан ибо-рат эди. — Австралияда қи-таъсида туркистонликлар яша-иш ҳа-қида маълумотга эга бўл-мас-да, шу яқин кунларда уларнинг турмуш тарзидан деярли беҳабар эдик. Шу ҳақида тўхталишимиз.

— Ҳозирги кунда Австр-алияда яшаётган туркис-тонликларнинг асосий қисми 70-йилларнинг ўрталарида Шарқий Туркистондан тур-ли сабабларга кўра бориб қолганлар. Ватандошларимиз турли соҳаларда хиз-мат қиладилар. Улар гарчи Ватандан йироқда бўлса-лар ҳам, миллий ўрф-одат-ларини, тилини, маданиятини яқин сақлаганлар. Меҳмон кутубхоналари айтмаски, бизни ўзбек халқининг мил-лий таомлари билан меҳмон қилдилар. Аёлларга атлас-нинг ярашганини-ю, ўзбе-кона мулозаматини кўриб, беҳиштер мағрурланиб ке-тасан киши. Ўзбек тилида гапиришадиганлар фақат хурсанд бўлиш мумкин. Ай-ниқса, ёш болаларнинг ҳам ўзбек тилида «ойкион», «да-дажон», «хуш келибсиз» дейишганини эшитиб, ўзбек



халқи қаерда яшамасин ўз миллатига солиқ эканига яна бир бор ишонч ҳосил қилдим. Австралиялик юр-тошларимиз ҳам миллий байрамларни, ҳайит айём-ларини зўр тантана билан нишонлайдилар. Тўй маро-симларининг биздангидан фар-қи йўқ.

80та оила қиради. Тасо-дифия қарангки, сафарим шу Ассоциация ташкил этил-ганлигининг бир йиллиги тантаналарига тўғри келди.

— Шунингдек, 30 ўзбек ола-сини бирлаштирувчи «Ўзбек жамияти» ҳам тугилган. Бу жамият қошида ҳам ўзбек тилини ўқитиш мактаби очилган. Унда ўзбек тили кичиллиқ алоқибоси асосида ўргатилади. Булардан таш-қари, ўзидан 100 оилани бир-лаштирган «Австралиядаги татарлар жамияти» ҳам бор. Мазкур жамият таркибига ягона кирғиз оиласи ҳам қиради. «Татарлар жамия-ти» да бўлиб ўтган учра-шува ана шу оила бошли-ғи 90 йили Азиз абаий ҳам иштирок этди. У киши ўт-ган йили Қирғизистонда ўт-казилган қирғизларнинг Бу-тувизахон анжуманида иш-тирок этди. Қирғизистон президенти Аскар Ақоев бил-лан учралишга муносиб бўл-ган.

Мухими, ҳўнумат вата-ндоларимизнинг ҳар қан-дай тақдирларини қўлаб-қувватлайди. Улар ташқиқ этган талбирларда иштирок этади. Масалан, ҳамюрти-миз Рустам Сабрый Жану-бий Австралияда катта ма-

қега эга компаниянинг Бош директори. «Австралия — Туркистон» Ассоциацияси-нинг бир йиллиги муносаба-ти билан ўтказилган танта-наларда Жанубий Австралия штатининг губернатори иш-тирок этди.

— Яна шуни айтиб ўтишим керакки, Австралиядаги ва-тандошларимиз учун мах-сус маснид ҳам қуриб бе-рилган. Яқинда «Австралия — Туркистон» Ассоциация-си Австралиядаги Исло-м маркази ҳўмийлигида вата-ндоларининг исло-м марказини очиб ҳақида келишиб олин-ди.

— Хориздаги ватандо-шларимизнинг бизга муноса-батларини билишни истар-дик.

— Юртдошларимиз до-имо Ўзбекистонга талпиниб яшайдилар. Юртимизда юз бераётган демократик ўза-ришлар, халқимизнинг тур-ли соҳаларда қўлга кири-таётган ютуқлари хоризлик ватандошларимизни бефарқ қолдирмайди. Юртдошларимиз, айниқса, Ўзбекистон-нинг мустақиллигига эриш-гани зўр йўнуб билан кут-иб олдилар. Президент И-сло Каримовнинг юртимиз-да тинчлиги, осийишталли, миллатлар ўртасида тенг ҳўқуқлиликни таъминлашга, қонунийликни муҳофаза қи-лишга қаратилган сиебатини қўлаб-қувватлайдилар. Шун-инг учун бўлса керак, суҳ-батлар давомида ватандош-

ларимиздан бир қанча истак ва тилаклар тугиди. Жум-ладан, юртимизда содир бў-лаётган янгиликлардан ўз вақтида хабардор бўлишлари учун Ўзбекистон матбуоти нашрларига оубуна бўлиш, ўзбек тилидаги адабиёт-лар, дарслик ва қўлашма-лар, Ўзбекистон санъат ус-таларининг концертлари, юртимизда ўтказилган бай-рам тантаналари ёзилган видеокассеталарни юбори-шимиз тўғрисида истанлар билдирдилар. Шунингдек, улар она диёрда ошқиди-лар. Аммо, бу ниятларини амалга оширишда баъзи қи-янчиликлар мавжуд. Айна-ло, Австралиядан Ўзбекис-тонга ватандошларимизнинг маъсалада келишидаги ҳа-қида фикр билдирди. Чун-ки Россиянинг Австралия-даги элчихонасидаги вата-ндоларимизнинг Ўзбекис-тонга келишлари учун рух-сатнома олиш катта муаммо бўлиб турибди. Умуман, са-фардан қўлда тугилган мақ-садга деярли эришилди. Ўз-бекистон Республикаси халқ-қарар миллий Ассоциацияси ва Австралиядаги «Ўзбек жамияти» ўртасида мада-ний-маърифий, иттиқодий-тижорий ҳамкорлик ўрна-тиш тўғрисида шартнома имзоланди.

Ноибхон АЗИЗОВА сўзбасташи



# ЖАЛЌИЧИДА

**Б** ИЗНИНГ ОИЛА ҒАФУР ҒУЛОМ оила-си билан Қадирова маҳалласида ёнма-ён қўшни бўлиб яшаганми. Дадам Мирзаабдулла Маҳсум Ғафур ака билан жононот дўст эди. Қўда-андачилигимиз ҳам бор эди. Олампиз Нафисахон Ғафур аканинг катта экин-ни, соғинг алоқа министри марҳум Воҳид Иўлдошевга турмушга чиққанди. Икки қўшни фарзандлари ҳам худди оталариникидек инон, иттифоқ яшарди. Ғафур ака жуда болажон эди. Бизларни ҳали кинюга, ҳали истрожат болларига, театрларга ёки ёру дўст, қариношлариникига сўзлаганларини-сўзлаган эди. Каттароқ ва сиқоворроқ бўлганим учун ҳам алломаининг ҳаёти, саргузаштлари ҳамон ёлдам. Эсимни танибманми, Ғафур акадек буюк инсоннинг, айт-заковат соҳибининг ва инсонпарвар, инсонпараст зоти олийини учратганим йў. Билки сув билан тириндик, шир ҳам халқ билан, меҳнат аҳли билан ҳамнафас эди. Дадам Раҳматилла Ғафур акага шундай таъриф берган эди: «Ғафурнинг икки онаси бор — бири туққан онаси, иккинчиси халқи, миллати. У халқнинг омиб ўсиб, унди, воқоа етди». Дарҳақиқат, Ғафур ака улкан адиб, бетақор шоир бўлган экан, бу ўзбек халқи, ўзбек миллати тўғрисида, шу боис ҳам-аллома ҳамма вақт олдин кўнлар, қўли қалқолар билан ҳамдард, ҳамжонг ва ҳамтавоқ эди. Сўзинининг исботи, далили сифатида ўзим шохид бўлган бир кунлик воқеани ҳикоя қилай.

1962 йилнинг баҳор кезлари, илик узилди пайт. Мен ва дўстим Талъат ишонидан кўчага чиқиб гап сотиб турардик. Иккимиз ҳам Ўзбекистон Фанлар академиясининг Шарқшунослик институтинда илмий ходим бўлиб ишлардик. Талъат билан бир маҳаллада яшаганимиз, бирга ўқиганимиз. Жуссаини кичик, қора қош, қора кўз, сўзга чеан, билимдон ва меҳрингели инсон эди. Ғафур ака уни яхши кўрарди, «боявча» ёки «бўйдоқ бола» дея ҳазил-мутобиҳо қиларди. Талъат ҳам бунга келмасди, Ғафур ака билан дағал айтишарди. Ўша кун маош кунимиз, лекин касридан дарак йў. Асига юрб иккимиз ҳам овқатга пул йў. Янаи эди бирор валломат тушдикиа тақдир этса... Ногоҳон «Болга» машинаси ёниқ этиб олдимизда тўхтади. Машинадан Ғафур ака тушиб келди. Саломангидан сўнг, «Хўш, муллабаччалар нима қилди турибсизлар, хомпу кўрибсанлар», деди. Талъат очини айтиб-қўйди: «Нима қиларди, оч мушукдек сиқоч қойлаямиз». «Ия, кимсан Нейматилла боёвча, ҳожи Мирзаабдуллонинг нақолавлари сўзига қолса, уят-ку, мени номусга кўрсанлар-ку! Оқлигининг бировага айталаринг. Мапа, мен сенларни аммаиб тўйдирадиган. Шарқшуносликда моятта бўлмас, бизда. Тил ва адабиёт институтида бўлади. Талъат Юрғинга чиқиб, пул бор, йўқлигини билб чиқ», деди Ғафур ака. (Ўша вақтда Академиянинг барча гуна-инишар институтлари ҳозирги телестудия биносига жойлашган, Ғафур ака академик олим сифатида Тил ва адабиёт институтидан маош оларди). Талъат ғириллаб юқори қаватга чиқиб тушди ва пул йўқлигини айтди. Ғафур ака, «Оббо, асига ҳамёнимда ҳам ақча йў, маошга ишониб сенларни тўйдиромқчи эдим, энди беворд бўлмай, кетиб қолсан, ордандан итга қилсанлар, давай, машинага ўтирларинг!» деди шоберга омонат кассага юришни буюрди. Йўл-йўлакай Талъатни чағи солиди «Мулла Талъат, қачонгад бўйдоқ юрасан, ҳинд қизига совчи бўлай десам, қора-ку, дединг, афгон гўзалини рад қилдинг, армангани тўйдиридинг чиқардинг. Кумуш оймилар ҳам сиға ётмас, хўш, Хусни Юсуф сиғам ким ёнда», деди. Талъат пинагини бизмай «Ғафур ака таъна қилманг, мен сабр-бардошли одамман, бахтига бирор Зулайҳо тугилиб

қолар», дея жавоб қилди. Шоир хоҳолар, «Бўпти, демек Зулайҳо тугилишини ва улгайиб Хусни Юсуфни топиб олишини кутарканми-да», деди. Опера ва балет театри рў-парасидига омонат кассага кириб чиққан шофер пул йўқ эканлигини айтди. Ғафур ака радиого боришни буюрди. Хоразм кўчасидига радио бинос олдида шоир Маъруф Қориев турган экан. Ғафур ака йўқотган кишини топиб олгандек хурсанд бўлиб, «Хўш, укам, нимага жондираб турибсан?» — деса, Маъруф ака, «Қорини оч, қарақтиман, сиздек қорини кўтиб турибман», дея жавоб қилди. Ғафур ака «Оббо, бугун очлар куними, ҳаммангнинг кунинг Ғафур акага қолганми, худдонинг кўри битта менми?» — дея ҳазил қилди. Сўнг Қориевга чўнтак қўриққанини, радиого пул дардида келганини айтди. Маъруф ака маънос тортиб қолди. Ғафур ака: «Маъруф, сен хафа бўлма, мени кабинетингга ярим соатга қамал қўй, очликдан илҳом келгяти, ажойиб ашула ёзиб бераман. Ашулаи соғамиз, пичоқ ой устиди бўлади, сени ҳам, мана бу очларни ҳам зиёфат қиламан», дея радиого йўл олди. Биз таниш редакторлар билан суҳбатлашиб ўтирдик. Маъруф ака эса оёғи куйган товүкдек йўлакнинг у бурчагидан бу бурчагига тийириллаб бориб келарди. Чамаси 40—50 минутлар ўтгач, ўйил кўрган одамдек, Маъруф ака ашула ва ведомоқ кўтариб бошлиқ кабинетига югурди. У ердан хурсанд чиқиб, Ғафур акани кассага бошлади. Ғафур ака анча-мунча ашула ҳақи олиб, Маъруф акага озгина пул узатди. Ма-на ол, сенга бугунга етди, кўпрок берсам, ишдан қолсан, раҳбарларинг мендан хафа бўлади, иккинчи сафар кўпрок олсан, деяр радиодан чиқди. Бизга ҳам жон кирди. Ғафур ака ҳам мамун. Машина-Шарқ» ресторани томон йўл олди. Ресторанида мазза қилиб овқатландик. Гарчанд томоғимиз тақиллаб турса-да ичкиликка шамма қилмадик. Иккимиз ҳам Ғафур ака олдида ичмасдик. «Муллабаччалар, қорин тўйди, гап кетди. Энди халқимиз, ижодига кетаман, Эски шахарни айланамиз, маҳаллага ўтамиз, дўстларни кўриб истайтиш», деди Ғафур ака. Машина Эски шаҳарга юрди. Йўлда бизга насихатомиз тап қилди. «Илмага ҳам илҳом, кунт, сабр-тоқат керак, лекин бу кифоя қилмайди. Илм аҳли учун ҳам, ижод аҳли учун ҳам илҳом манбаи — бу халқимиз, миллатимиздир. Зеро, халққа яқин бўлишлар!»

**Э** СКИ ЖўЗАГА ЕТГАЧ, Ғафур ака бозордан катта лағмонхонага бораемиз, деди. Тақдир бизга ёқмади, чунки қоринимиз тўй, кўнглимиз ортиқча овқат истамайди. Лағмонхонага киргач, Ғафур ака лағмонпазлар олдида кириб кетди. Биримиз навбатга, биримиз ҳой эгалашга шошилдик. Жой ҳам топилди, лағмон ҳам келтирилди, лекин Ғафур акадан дарак йў. Мен хабар олгани онҳона ичарисига бош сўқдим. Ғафур ака гоҳ қайла қайнабган қозонга тикилар, гоҳ терлаб-пишиб, қариллаб хамир ташлаётган йигитларга маҳлиё бўларди. Қўзи кўзимизга тушгач, илмал қақирдим. Чўққанларидан сўнг «Сизга пархонада нима зарур», — дедим. «Эй, лодонлар-ей, мен ҳузур қилиб лағмонпазлар билан гаплашдим, ҳаётининг дардини биллиб олдим, қайла қилдиман, хамирни тола-толага айланганин томоша қилдим», деди. Биз истар-истамас лағмонга қўл урдик. Столдани тўртинчи жой бўш эди. Бир барваста, пешонасини тангиб олган десифат йигит руҳсат сўраб, курсига ўтирди. Ғафур ака йигит-

нинг лағмон ейишини сўзлашиб кузатарди. Йигит икки кишилик лағмонни айл-тапил еди-қўйди. Ғафур ака гап қотди. «Ўғлим, касби-қоринг нима, қаерлисан?» «Амаки, аслим тошкентлик, Қаллақхонадаги новвойхонадан нон ёпаман», деди. — Мени танидингми, йўқми, мен Ғафур Ғулом бўламан. — Йигит ҳайратга, саросимага тушди, қайта салом берди. — Ўғлим, сен хижолат бўлма, ишингга кетавер, кетингдан мен ҳам етиб бораман, овқат ейишингни кўрдим, меҳнатингни ҳам бир кўрай, нон ҳидини соғинаман. Йигит кетгани билан биз ҳам қўзгалдик, пнеёда қаллақхона томон юрдик. Қаллақхонага боргунча Ғафур ака ўйлаб кишилар ила салом-алик қилар, қўл олишиб кўришарди. Бизнинг энсамиз қотанроқ, новвойхонага бориш бизга ортиқча, малол эди. Иккимиз Ғафур акадан илгарироқ эринибдики Қаллақхона тепасидики новвойхонага чиқдик. Ичкерида ҳалиги новвой йигитнинг ҳаяжонли овози эшитиларди: «Нега ишонмайсанлар, ахир Ғафур Ғуломни ўз кўзим билан кўрдим, суҳбатлашдим, новвойхонага бораман деди». «Кўйсанг-чи, сени бирор киши лақиллатган,



Ғафур Ғуломдек катта шоир лағмонхонада нима қилади, келса ҳам, сендек ландавур билан гаплашаримди, боз устига Ғафур Ғулом новвойхона кўрмаганми», дея бошлайди бир кеча новвой. Дераздан бизга кўзи тушган новвой йигит қўбини кетди. «Ана, ўзлари келдилар», дея Ғафур акага пешвоз чиқди. Хамир-хамирда, таъдир-таъдирда қолиб, новвойлар шоир билан кўришишга оқиндилар. Ғафур ака ҳаммалари билан самийий кўришгач, фотихага қўл очиб, «Умри-жонингларга, касби-қорингларга олло таоло барака берсин», дея дуо қилди. Новвойлар гоёт хурсанд қаловонлиқ қолдилар, бири дастурхон ёган, бири чойга югурган, Ғафур ака курсига ўтирди, тий туриб, бир нонни ўлиб, пешоналарига теккизиб, ушатди, бир бурданан бизга узатди. Нон нийҳоятда тотли эди. «Галлаисак гапимиз кўп, сизларни илдан қолдирмай, хамир узиб, нон ейишингизни, бўртиб чиққан мускулларингизни, ёниб турган яноқларингизни томоша қилмоқчиман, седана ҳидини, нон ҳидини соғинаман», деди Ғафур ака. Новвойлар ишга тушиб кетдилар. Шоир бир неча дақиқа улар меҳнатини кузатди. Биз у кишининг ҳолатини кузатдик. Ғафур ака гоҳ жимлаяр, гоҳ кўз юмиб ўйга толар, бош чайқар, гоҳ қўру нафас оларди. Новвойларга халал бермаслик учун имо билан ҳайратланган ҳалал бўлиб, новвойхонадан тез чиқиб, айналолардан чаққон пастга тушди. Кетгилардан биз шошилдик. Орқам-орқа ҳовлиқиб новвой йигит бир тахлам нон кўтариб келарди. Ғафур ака ҳеч кимга қарамай шитоб билан машина томон борарди. Йигит нонни бизга тутқазиб, елкасини қисиб ортага қайтди.

Машина Қадирова маҳалласига, бизнинг ҳовлига йўл олди. Ҳамаммиз жим, Ғафур ака уйқуга кетгандек кўз юмиб олган. Собир Раҳимов кўчасдан юрб Қорасорга кўчасига бурилиш олдида кўз очиб, «Шорасул тоган-

ни уйини биласанми?», деди. Мен, «Хўш, ўша Шорасул сартарош уйининг ёнида турадим», дея кўришиб турган тор кўчани кўрастидим. Машина ўша тор кўча олдида тўхтади. Шорасул тоғам узун йўлакнинг охиридаги ҳовлида яшарди. Чакриб чиқайми, десам, Ғафур ака «Йўқ, тор йўлакчадан юриш саваб бўлади, юрларинг», деб йўл бошлади. Ўшани олди-деқ ўғил берсин бешингизга, Шорасулхон, ҳой Шорасул!» «Хўзир, ҳозир», дея ичкаридан ҳовлиқиб Шорасул Зунуний чиқди ва Ғафур акани кўриб довираб қолди. «Хой, турк ўғлони, мени танимадингми», дея Ғафур ака қўчоқ очди. Икки зот ўпниш, мириқиб кўришдилар. Сўнг тик турганча туркча чуғурлашиб кетдилар. Шейр кетидан шейр, лағна-фа кетидан лағнага уланарди. Нихоят, тоғам гапдан тўхтаб бизни уйга тақдир қилди. Ғафур ака кўнмади. «Мен кўнунинг Мирзаабдуллонинг кетганими, бу бекорчи муллабаччалар кун бўйи вақтининг олди-қани кўнунинг оқ: «Тортган азобларингни роҳатини кўр, қолган умринг шу тор кўчадек узун, узоқ бўлсин, омин», дея фотиха қилди. Дўсти дийдоридан мамун бўлган Ғафур ака йўлда Шорасул акани таърифлаб кетди. «Донишманд, хокисор инсон, катта қалласида катта ақл бор, афсуски, бундай доноларнинг умри беркорга ўтди. Сенлар домлардан фойдаланб қолинглар. Шарқшунослик илмгоҳида ишлаётган қария домларнинг ҳар бири аллома. Улар ганимат!»

**М** АШИНА ТАЛЪАТ УЙИ олдида тўхтади. Талъат уэр сўраб, қозилдан бўлди. Ғафур акага миннотдорчилик билдиракан, «Машинада олиб юришга Шуркулла акага етмайди-да — кун бўйи катаяса қилдирадиган, ҳам тўйдирадиган, ҳам ичирадиган», деди. «Хў, ношукур бандга, қоринг тўйиб, тил чиқардингми, шоймай тур, дадангга чақаман», дея мушт ўқталди Ғафур ака.

Машина мулозилда Ғафур аканинг Қадирова маҳалласиданги уйи олдида тўхтади. Иккимиз машинадан тушиб тор кўчага киргач, мени ўз ҳовлисига бошлади. Унда Холлидхон исми катта қизи бир этак болалари билан яшарди. Ҳовли ҳамма вақт болалар боқчасидек шовқин-сурон, гавжум. Холлидхон ва кўеви бўлими Шоир полвон пштираб қолди. «Қизим, овора бўлма, мен Мирзаабдулло амакингни келганман, ҳозир қизи кетаман, хўш, ахволларинг қалай, қани Шоирдан бошлай қол», деди. Шоир полвон исми жисмига ярашган, нуруғли, соддадил, шина-ванда, меҳнатқаш инсон эди. Кўзи йиллардан бери ўша пайтдаги пағига Марказий Қўнматасининг бирлашган наشريётида олдин юкчи бўлиб ишларди. Ҳоли кўдрат тирикчилик қилар, айб беданага ишқивоқ эди. Ишдан ҳориб-чарчаб келган кезларида беданалар билан овора бўлиб ҳордиқ чиқарарди. Бу Холлидхонга ёқмасди, албатта. Қўнматаси Ғафур ака келди дегунча беданадан гап очилар, Шоир полвон мулазам, хижолат чеккани чеккан эди. Бу сафар ҳам ҳар галидек бедана ҳасрати бошланди. Мен Холлидхонга кўз қисиб бас, десам ҳам бўлмади. Ғафур ака индамай Холлидхон гапларини охиригача эшитди. Қўнматаси қизларини қувватлаб кўебини уялтирар, койр эди, бу гал бошқачароқ йўл тутди. «Қизим, гапинг тутаган бўлса, менинг саволларига жавоб бер: «Хўш Шоир шахмат, шашка уйнашни билмадингми? Йўқ, билмайди. Ҳа, бараналла. Китоб, газета ўқийдингми? Йўқ, ўқимайди. Ҳа, бараналла. Кино, театрға борадингми? Қизингиз, дада, иккимиз бир умр кино-театр кўрмай ўтгалимиз-ку». «Ҳа, бараналла, Ресторанга борадингми, хотинбошиқ қилди-ми?» «Бой, дада, инимлар дегисиз, зўрга кун кўрликми-ку, бунингга бало борма?» дея жавоб қилди Холлидхон. «Энди гапимни эшит», — деди Ғафур ака. — Шоир — пок, ҳалол инсон. Эрта-кеч тер тўқайди, меҳнат қилади. Ҳалол меҳнатига, олоб-ахлоқига, соддадиллигига ишқивоқ бўлиб, сени Шокирга берганман. Узинг ҳам жон деб теккансан. Мен бир нарсадан фахрланаман. Сени ҳам, Шо-

кирни ҳам, мана бу жўжиқларингни ҳам халқуми тоза, пок, оялангга ҳаром-хариш ара-лашманган. Бу учта-мунча оилага насоб этмайди. Мен бирор нарсга билан овутишни керак-ку! Шоир ичкиликни тўқиб қилиб, ресторани-ресторан дэйдйб юрди, хотинбошиқ қилса, нима қилардинг? Ҳасрат-надоматини бас қил, Сабр-қаноатин бўл, шукр қил, бу кўнлар унут бўлар, ҳали болаларингни роҳатини кўрсан, болам». Хотин таънаси, лашномидан эзиллиб, букилиб ўтирган Шоир полвон Ғафур ака гапларини эшитиб, Ғафур кетди. Даст ўрнидан туриб, Қўнматаси, магазинга югурди. Ғафур ака дароғини эшитган дадам ҳовлига кириб келди. Икки қадрон дўст бир-бирларини ялаб-юлақиб кўришди. «Сўнг дадам Ғафур акани уйга бошлади. Бода ерга гоҳ солинди, дастурхон ёзилди, дил суҳбатчи бошланди. Дадам Ғафур аканинг феълини, кайфиятини жуда яхши сезарди. Улар бир-бирларидан сир яширмадилар, оқиқчасига гаплашардилар, вақт келганда ўзаро хушомадўғилик, гоҳида гинахонлиги, аччиқ-чуққ гаплар бўларди. Шундай кезларда эртан-сига бир-бирларидан уэр сўраб, яна олоқ-ча-сига бўлиб кетардилар. Бир пайла эртан сўнг дадам: «Ғафур, кайфиятиг бузувруқ қўринадиган, нечук», дея гап бошлади. Ғафур ака ганин узокдан бошлади: «Ҳожим, мени биласан-ку, бир кунда минг хил турланаман, яхшига яхши, ёмонга ёмон бўламан, яхшиликни кўрсам, қўнглим тоғдек кўтариларди, бад нарсаларга дуч келсам, дийлам вафрон бўлади. Бугунги куним ёмон ўтмади. Ўғилларим бонда роса яхшидик, ресторанида, лағмонхонада бўлдик, новвойхонага ҳам кириб чиқдик, Ажойиб, дили пок, тили пок кўли қадоклар билан гаплашдим. Биласанки, мен қаерга бормай, аввало шундайларни топиб суҳбатлашаман, улар менинг қўнчим, илҳомим, мададкорим. Ўзбекдек кўли очиб, бағри кеги, меҳнатқаш халқ бўлмаска керак, бу дунёда. Халқимнинг ажойиб хислат, фазилатларини кўриб, сезиб, қувонаман, айни пайтда дийлм-да гапшиқ, ўқинч пайдо бўлади. Қўнматаси Ғафур толаман, нечун халқим ўз меҳнатининг роҳатини дурустгина кўрмайди, яхши-яшна-майди. Эски замонда ўзбек ёзда ишлаб, «Эл бўйи гап-таштак, тўйма сўзи, тўйлар, ниёқлар, турли-туман сайилларини кети уяллар, масли, кўнкарилар, улоқлар бўларди. Ҳозир ҳам бор, булар, Лекин, ҳаммаси рамкада, қолдила. Бугун лағмонхона билан новвойхонада бўлиб, ҳам қўнвидин, ҳам қуонидин. Ҳожим айт-чи, илгари нуруғли йигитлар лағмон чўзганми, нон ёниб, бозорда сотганими? Тушунман, тирикчилик тошни ёради, улар тирикчилик деб ўзларини ўтга, чўққа урадилар. Лекин, бунинг роҳати қани? Уйда Холлида ярамга туз сенди, яна Шокирдан нолиди. Шўрлик, бир кунда 5—10 тонна юки елкасида кўтариб, машинага ортар ёки машинадан туширар экан. Шунчалар азоб-қўбат билан топган пулига онла боқолмас, бу қандай бедодлик. Шундай адолатсизликни кўриб юрак-бағрим эзилди, дўстим. Армонларим, ҳасратларим ичмида бўлоқ бўлиб қайнаб ётибди, лекин минг афсуски, булоқнинг кўнматаси қозқ қонилган».

Мен бу гапларни биринчи бор эшитганим учун хангуманг бўлиб қолдим. Ғафур аканинг инсонинг изтиробини кўриб, маънавий юки нақадар оғирлигини англаб, ёқа ушладим. Дадам дўстини юпата бошлаган чоғи богга Шоир полвон, Нейматилла Қорв ака ва маҳалладаги бошқа уюлфатар кириб келди. Ғафур ака ҳаммалари билан қўчоқлашиб кўришди. Уйин-қулни, ҳазил-асқия бошлайб кетди. Бази жамшид аллавақтгача давом этди.

**М**ЕН АЛЛОМА ҲАЭТИНИНГ фақат бир кунда содир бўлган, ўзим кўрган, эшитган воқеаларни ҳикоя қилдим, холос. Ғафур Ғуломнинг бадиий ижодини англаб етиш, таҳлил этиш нақадар мушкул муаммо бўлса, унинг ажойиб ҳаёти, саргузаштларини ўраниш, тушуниш ҳам шу қадар мушкулдир. Мен улуг шоир ижодининг бағоят гўзаллигини мураккаблигини Беҳли ижодига, ҳайратомуз ҳаётини, қилмиш-кечиримларини Машраб ҳаётига тенглаштириш келайди.

**ҒАТҒУЛЛА АБДУЛЛАЕВ,**  
Ўзбекистон Фанлар академияси Шарқшунослик институтининг катта илмий ходими

**«У** ЗАС»НИНГ 1992 ЙИЛГИ 14 ва 21 август сонларида Мухаммад Шариф Ҳиндистонийнинг унинг ўз оғиздан ёзиб олганга, ажойиб саргузаштлар билан тўлиб-тошган таржимани ҳоли эълон қилди. У зотни яхши таниган-билганлар, кўрганлар мақолани ҳавас билан ўқидилар.

Домланинг хотирасида у киши Тожикистон Фанлар академиясида ишлагани камтарона баён этилган. Ваҳо-

жасидан икки киши ёнларига кириб, гўё «ҳўмюга» олиб юрарди. Домла, гарчи бу «ҳўмюга» эҳтиёж сезмасалар-да, шоғирларини хижолат қилмаслик учун ортиқча эътироз билдирмасдилар. Андижонлик шоғирлари ҳақида шуни айтиш керакки, бир гуруҳ ёшлар Душанбегача — ҳазратнинг уйларига бориб, бир неча йил сабоқ олишган. Мана, улардан айримлари:

Уғли ҳам ажойиб истеъдоқ соҳиб эди. Дўстлари орасида «Аллома» номини олганди. Афсус, фожиали ўлим у кишини орамиздан бевақт олиб кетди. Устоз Ҳожи Ҳиндистонийнинг Абдилла қори ва Раҳматулло қорига насиҳатлари ёзилган мағриб тасмаси табарук едгорлик сифатида бизда сақланади. Домланинг Марғилон, Қўқон, Наманган шаҳарларидаги кўплаб шоғирлари ҳам

уқриб қолган кароматли ёки тасодифми? Ҳожи Ҳиндистонийнинг Афғонистондаги пири Мулла Фақир(алайҳиррахма)нинг шахси ҳам «сирди». Узингиз мулоҳаза қилинг: Мухаммад Шариф Ҳиндистонда ўқиб юрган қайси бир йили Мулла Фақир тасодифан ўша мадрасага кириб келиб ўш шоғирини топади. Бу учрашуви Мулла Ҳиндистоний ўз хотирасида «Ажойиб воқеа» сифатида эслайди. Чунки у Ҳиндистонийнинг қайси шаҳрига қайси мадрасасида ўқитгани маълум эмас эди. «Мен ҳайрон бўлдимми, мени бу ерда эканлигини бу оғз келгандан билди экан!» деб баёни у. Мулла Фақир мадраса ёнбошидаги мавлоно Муҳийиддин Жайиш деганининг мазориди 40 кун чилла ўтирди. Бор-йўғи бир килоча қовурилган нўхоти бор экан, холос. «Шундан бошқа эод роҳила йўқ эди... Нима едилар, қандай қилдилар, оби таҳорати қандай бўлди —

хеч ким билмади», деб ҳайратланган Мухаммад Шариф хотирасида. Чилладан чиққач, устоз йўл таралди-дига тушади ва шунда шоғирдининг «Сиз билан яна кўришамизми?» деган саволига «Худо хоҳласа, Байтуллохда кўришамиз», деб жавоб беради. Байтуллохга бориш эса шоғирдининг ҳаёлида мулақо йўқ эди. Хайрлашувдан тўрт ой ўтгач, Мухаммад Шарифнинг отаси, юқориди ёзилганидек, Ҳиндистонга келиб ўғлини учратадиган ва ота илтимоси билан биргаличиб муборак Ҳаж сафарига жўнайдилар. Бир кун Байтуллохдаги тавофдан сўнг Қуръон тиловат қилиб ўтирсалар, Мулла Фақир унинг елкасидан туртиб, «Келдингизми?» деб саломлашади. Ҳожи Ҳиндистоний ўз хотирасида айтишча, «Бу зотининг кароматлари зоҳир бўлдики, Ҳиндистонда эканида энди «Байтуллохда кўришамиз» дегани чиндан ҳам кароматли гап экан» (Холбуки, ўз тажрибамдан биламани, Ҳарамии Шарифда юз минглаб ҳожилар орасида бировни излаб топиш асло мумкин бўлмаган иш).

«Яна бир мисол: устоз ва шоғирд икковлар Байтуллохдан чиқиб, пайғамбарини маъруза бердилар. Зинбат қилнига борадилар. Зинбатдан чиқингач, устоз Мулла Фақир шоғирдини бошқа бир хонага ўтказиб чой дамлаб беради. Ажойиб хуштама икк чой эди. Мулла Ҳиндистоний «Шу тоғдан бир дамламан илтимос қилди оламан», деб дийлди ўтказилди. Шу тоғда устоз халтасидан бир юмалоқ чой олиб шоғирдинга беради. «Нима бу? Та-содифми, кароматми?» ҳайрон бўлиб эслайди мулла Ҳиндистоний.

**Ҳ**ОЖИ ҲИНДИСТОНИЙ ХОТИРАЛАРИ советлар замонасида муллаларга зугум ўтказилганидан шикоят тарзида баён этилма-

## ҲОЖИ ҲИНДИСТОНИЙНИ СОҒИНИБ

ланин. Шарқшунослик институтининг қўбемалар хази-насидаги хизматлари ҳар қанча таҳсинга сазовордир. У киши араб, форс, урду, пушту тилларини муҷаммал билардилар.

Мавлоно Абдиллатиф ҳожи Қосим ҳожи Уғли хо-зир Мовароуннаҳр мусул-монлари диния назоратининг Андижон вилоятини бош имом-хатиби. Еш бўлса-да, диний ислом илмини пухта эгалаган, етуқ қори, ажойиб нотик, Ҳажматлардаги вазаларида барчани яхши-лиқча, ҳалолликча, тоат-ибодатли, шайфатли бўлиш-га чақиради. Мавлоно Абди-вали ҳожи Андижон шаҳри-даги машҳур жомеъ масжиди-нинг бош имомидир. У киши ҳам етуқ фиқҳ олимга ва қорийи мурадтаб ҳамда ажойиб воъиздир. Домла-нинг яна бир шоғирди Мухаммад Содиқ ҳожи Қосим ҳожи ўғли бир муддат Мовароуннаҳр мусулмонлари диния назорати маҳамасида бў-лиши бошқарди. Ҳозир Ан-дижондаги бош масжид(Де-вонбой масжиди)да имом-хати-в ваъзидига ишлайоқда. Мухаммаднинг қори Мувиб қори ўғли эса етуқ ҳожи ва Қуръон бўлиш билан бирга, Қуръонни Карим тафсири ҳамда таъвиз (кирот) ил-мида беаъир мутахаассис олим ҳисобланади. Марҳум Раҳматулло қори Абдирасул

халқимизга сийдиқдилдан хизмат қилмоқдалар. Шо-ғирларининг дярли барча-си кейинги 3 йил ичмида му-борак Ҳаж сафарига бориб, ҳожилик бахтига мушарраф бўлдилар.

Ҳожи Ҳиндистонийнинг ҳафтаномада босилган сар-гузашт-хотираларида шун-дай нуқталар борки, улар бошқалар, хусусан, камолот сарти иттиладган ёшлар учун гоёт ибратлардир. Бирок до-мла ўзига хос камтарлик бил-ан бу воқеалар тафсилоти-ни айтмаганлар. Шу боис мен тарбиявий аҳамияти ага бўлгани сабабли уларнинг баъзиларига тўхталиб ў-моқчиман.

Мен сўнги 15 йилни умри давомида домла билан ҳар йили кўришиб, суҳбат-ларидан баҳраманд бўлган-ман. Ҳожи домла йилда бир марта Андижонга ташири-марта буюрардилар. Энг эътироқ-ли бўлардилар. Унинг эътироқ-ли бўлардилар. Унинг эътироқ-ли бўлардилар. Унинг эътироқ-ли бўлардилар.

Ҳожи домла қорачадан келган, ўрта бўйли, қотма кишини эдилар. 80 ёшига ош-ганларида ҳам шадман қадан ташлардилар. Шунга қарамай, камолти ҳурмат-эҳтиром

**МУАССИС: «ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ» ҲАФТАЛИГИ ИЖОДИЙ ЖАМОАСИ**

**ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊЪАТИ**

Манзилгоҳимиз: Тошкент-700083, Ленинград кўчаси, 32.  
Телефонлар: қабулхона — 33-52-91, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-56 Маҳмуд САЊДИИ  
Набатчи муҳаррир —  
Босмахонага топишир вақти — 21.00. Тошириқди — 22.00.

Редакцияга келган кўнмалар таҳлил этилмайдиган ва муаллифларига қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳрирнинг нуқтани назардан фарқлангани мумкин.

**Бот муҳаррир Аҳмадҷон МЕЛИБОВ**  
Таҳрир хайлати: Мурод АБДУЛЛАЕВ (ижтимоий ҳаёт бўлими мудир), Одил ЕЎҚУБОВ, Абурали ЖўРАЕВ (сағна т бўлими мудир), Насиб ИБРОҲИМОВА, Камол МАТЕЎКУБОВ (навр ва назм бўлими мудир), Маҳмуд САЊДИИ (адабиётшунослик ва таҳлил бўлими мудир), Озод ШАРАФИДИНОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош муҳаррир урибосари), Беккул ЭГАМҚУЛОВ (насыул котиб)

**ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:**  
Рустам АБДУЛЛАЕВ, Аҳмадали АСҚАРОВ, Тошпулат А